

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Gulbju noteicējs

**Latvijas Dabas fonds
2012**

*Šis "Gulbju noteicējs" ir veidots ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu.
Par noteicēja saturu atbild Latvijas Dabas fonds.*

Latvijā ir sastopamas trīs gulbju sugas - paugurknābja gulbis, ziemeļu gulbis un mazais gulbis. Tie ir lielākie Latvijas savvaļas putni. Pieaugušu putnu apspalvojums ir baltā krāsā, savukārt jaunie putni ir brūnganpelēcīgi un pēc viena gada (nākamajā vasarā) kļūst balti. Izņēmums – paugurknābja gulbja jaunie putni, kuri var būt balti jau pirmajā dzīves gadā. Gulbjiem abi dzimumi pēc izskata ir līdzīgi, mātīte ir nedaudz mazāka. Spārnos tie ceļas ar ieskrējienu pa ūdeni. Gulbji galvenokārt pārtiek no ūdensaugiem, migrēšanas laikā barojas arī sējumos. Ligzdojoši pāri savā teritorijā turas savrupus. Neligzdojošie putni un migrējoši gulbji uzturas lielākos vai mazākos baros.

Gulbji pārziemo Rietumeiropā, taču nereti paliek ziemot arī tepat, īpaši paugurknābja gulbji. Ceļo tie gan dienā, gan naktī, lidojot ierindā vai kāšī.

Paugurknābja gulbis ir drošākais no trim gulbju sugām. Mazais un ziemeļu gulbis reti kad pielaiž cilvēkus sev tuvu, tāpēc parasti, lai tās atšķirtu, nepieciešama optika – binoklis vai teleskops. Rudeņos abu sugu gulbji bieži tiek novēroti lauksaimniecības zemēs, kur barojas ar augu daļām, kas paliek pēc lauku apstrādes, vai ar svaigi izaugušajām kultūrām, piemēram, ziemājiem. Pavasaros šie gulbji vairāk uzturas palieņu pļavās un applūdinātās lauku teritorijās. Jāatzīmē, ka paugurknābja gulbji šādos biotopos uzturas visai reti, jo tiem vairāk patīk baroties ar ūdenī augošām zālēm, tāpēc gulbji cenšas uzturēties ūdenstilpēs – dīķos, ezeros, upēs un nereti arī jūras piekrastē.

Sugas noteikšanai izmanto knābja krāsu, gulbja izmēru un balsi.

PASKAIDROJUMI

Sugas aizsardzība:

* MK noteikumi Nr.396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu" 1., 2. pielikums (14.11.2000.), saskaņā ar grozījumiem Nr.627, 27.07.2004.

** Padomes direktīva 79/409/EEK Par savvaļas putnu aizsardzību jeb Putnu direktīva. BD I – (*Birds Directive*) direktīvas 1. pielikumā (nepieciešami īpaši aizsardzības pasākumi) , BD II – direktīvas 2. pielikumā (drīkst medīt) iekļautās sugas.

NESAJAUKT

Ja sugai ir kāda līdzīga suga, tad šeit dots īss apraksts, kā to atšķirt.

Putna garums, cm	Spārnu izpletums, cm	Sastopamība Latvijā
Putna svars, kg	Ligzdojošo pāru skaits Latvijā	Sugas aizsardzība Latvijā (LV)*, Eiropas Savienībā (ES)**

Paugurknābja gulbis *Cygnus olor*

Latvijā parasts ligzdotājs.

IZSKATS Paugurknābja gulbis ir lielākais Eiropas ūdensputns. Pieaugušiem putniem apspalvojums balts. Knābis oranžsarkans ar melnu pamatni un pauguru, kas sevišķi izteikts tēviņiem pavasarī. Kājas tumši pelēkas. Peldot kaklu tur S veidā saliektu un knābis vērsts lejup. Jaunie putni pelēcīgi brūngani, bet knābis un kājas pelēkas.

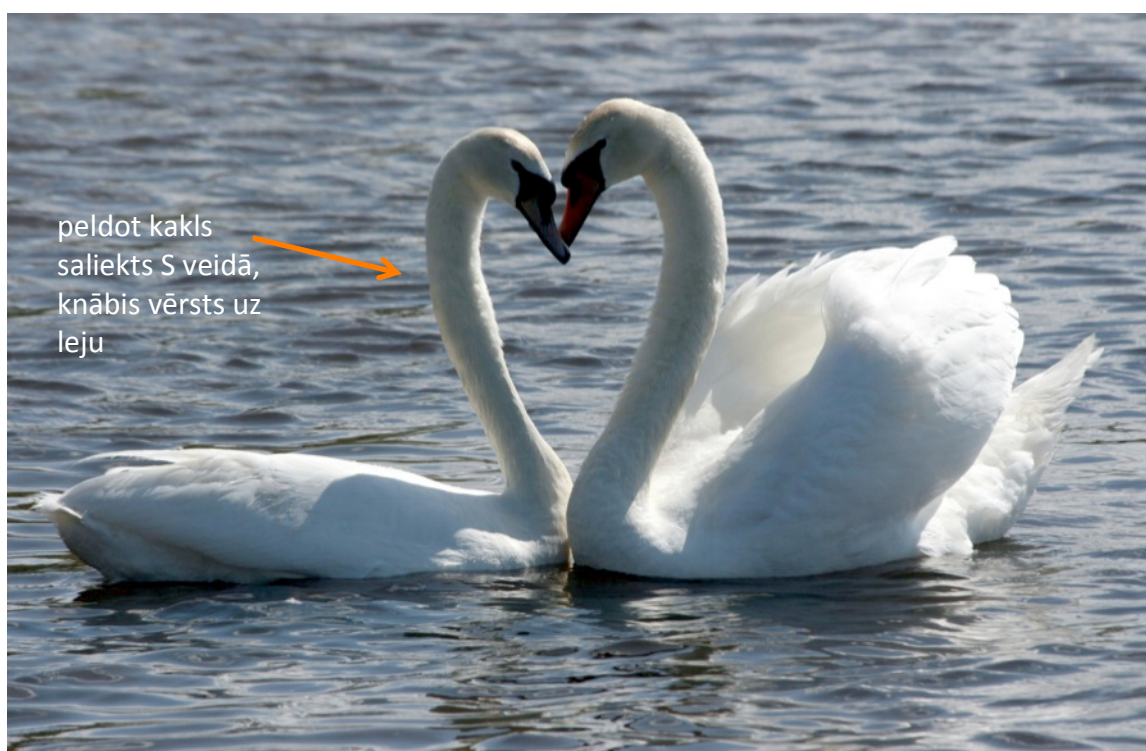
UZVEDĪBA Tēviņš nereti ieņem raksturīgu draudu pozu – paceļot spārnus. Dažkārt aizstāvēt ligzdu vai perējumu var pat uzbrukt cilvēkiem – knābjot un sitot ar spārniem. Vienīgā gulbju suga, kas rieta laikā saliek galvas kopā un izveido “sirsniņas”.

BALSS Nemelodiska, samērā klusa, aizsmakusi. Ligzdošanas iecirknī tēviņš izdod dažādas enerģiskas, krekšķošas skaņas. Ligzdu aizstāvēt šņāc. Mazuļi pīkst. Lidojumā spārnu vēzienus pavada īpatnēja švīkstoņa.

LIGZDOŠANA Ligzdo virsūdens augājā ūdenstilpes piekrastes vai slīkšņu joslā. Ligzda ir masīvs krāvums no niedrēm, vilkvāļītēm un meldriem, parasti labi ieslēpta augājā. Maijā-jūlijā izdēj 5-7 olas. Ģimenes turas kopā līdz nākamā gada pavasarim.

BIOTOPS Dažādas ūdenstilpes (g.k. dīķos un ezeros) un lēni tekoši ūdeņi ar bagātīgu virsūdens augāju, arī jūras piekraste.

BARĪBA Dažādi ūdensaugi, arī bezmugurkaulnieki.

Paugurknābja gulbji rieta laikā veido “sirsniņu”.

Foto: Ruslans Matrozis

Paugurknābja gulbis - jaunais putns.

Foto: Ruslans Matrozis

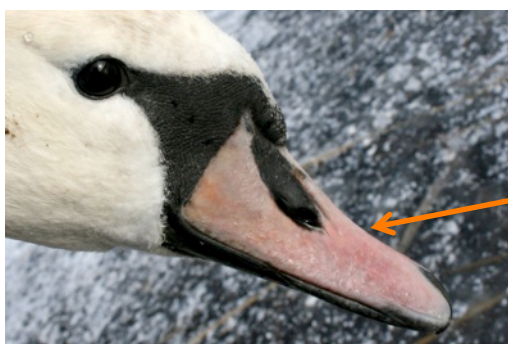

Foto: Ruslans Matrozis

tēviņam
izteikts knābja
paugurs, mātītei
mazāks

2. gada
putniem
knābis bāli
rozā krāsā

pieaugušiem
putniem (sākot
ar 3. gadu)
knābis sarkans

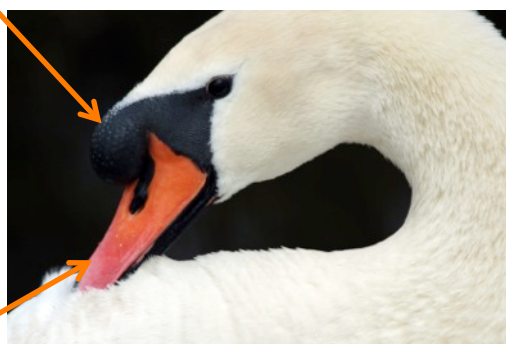

Foto: Ruslans Matrozis

NESAJAUKT

Ar **abām** pārējām gulbju sugām – ziemeļu un mazo gulbi, tiem knābji dzelteni ar melnu. Lidojumā ziemeļu gulbim nešvīkst spārni. Mazais gulbis ievērojami mazāks.

Garums 140-160 cm	Spārnu izpletums 200-240 cm	Bieži
Svars 9-15 kg	Ligzdo 500-600 pāri	LV – nav aizsargājama, ES – iekļauta BD II

Mazais gulbis *Cygnus columbianus bewickii*

Latvijā ir diezgan parasts caurceļotājs visā teritorijā. Līdz 30 000 putnu šķērso Latviju migrāciju laikā martā–maijā, septembrī–novembrī (decembrī). Ziemo atsevišķi putni.

IZSKATS Vismazākais no gulbjiem. Pieauguša putna apspalvojums balts, knābis melns, tā pamatdaļa dzeltena. Dzeltenais laukums noapaļots, nesniedzas līdz nāss atveres pakalējai malai. Kakls īsāks un izskatās resnāks nekā ziemeļu gulbim. Kājas melnas.

UZVEDĪBA Ceļošanas laikā neveido tik regulārus kāšus kā ziemeļu gulbji.

BALSS Nedaudz atgādina attālas suņa rejas vai pat zosu klaigāšanu. Klusāka nekā ziemeļu gulbim, tajā nav trompetējošu skaņu. Lidojumā nav dzirdama spārnu švīkstoņa.

LIGZDOŠANA Latvijā neligzdo.

BIOTOPS Caurceļošanas laikā uzturas gan jūras piekrastē, gan iekšzemē - dīķos, ezeros, upēs, palu ūdeņu pārpludinātās vietās, arī uz laukiem. Ligzdošanas rajonos tundras ezeriņos.

BARĪBA Pārtiek no augu barības.

Foto: Jānis Jansons

knābja dzeltenais laukums noapaļots, nesniedzas līdz nāss atveres pakalējai malai

Foto: Ruslans Matrozis

NESAJAUKT

Ar **ziemeļu gulbi**, taču tas ir ievērojami lielāks, ar garāku un tādēļ šķietami tievāku kaklu. Ziemeļu gulbja knābja dzeltenā pamata daļa sniedzas tālāk par nāss atveres pakalējo malu. Tā balss skaļāka un atgādina trompetes skaņas.

Garums 115-127 cm	Spārnu izpletums 170-195 cm	Samērā bieži
Svars 5-8 kg	LV neligzdo, tikai caurceļo	LV – ir aizsargājama, ES – BD I

Ziemeļu gulbis *Cygnus cygnus*

Parasts caurceļotājs un vietām rietumu daļas dīķos arī samērā parasts ligzdotājs. Latvijā sācis ligzdot salīdzinoši nesen (1973.g.). Atkarībā no ziema barguma Latvijā paliek ziemot līdz 300 putniem.

IZSKATS Aptuveni tikpat liels kā paugurknābja gulbis. Pieauguša putna apspalvojums balts, knābis melns ar citrondzeltenu pamatu, kas parasti sniedzas tālāk par nāsi. Peldošam putnam visbiežāk kakls taisni izsliets, spārni mugurai cieši piekļauti. Pieaugušam putnam kājas melnas. Jaunie putni brūnganpelēcīgi, kājas pelēcīgas, bet knābis sārts ar tumšu galu.

UZVEDĪBA Visskaļākie no Eiropas gulbjiem un starpsugu attiecībās arī agresīvāks par citiem gulbjiem.

BALSS Skala – nazāla trompetējoša “taurēšana”.

LIGZDOŠANA Ligzdu būvē no ūdensaugiem un to sakneņiem. Parasti saliņā zem krūma vai koka, vai arī sēklī samērā atklāti. Marta beigās – jūnijā izdēj 5-6 olas.

BIOTOPS Zivju dīķi, retāk arī sūnu purvi vai ezeri. Ceļošanas laikā arī jūras piekraste, ezeri, purvi un applūdušas palienes.

BARĪBA Pārtiek no ūdensaugiem (elodejas, glīvenes u.c.) un ūdens bezmugurkaulniekiem. Apmeklē arī sējumus.

Ziemeļu gulbis - pieaudzis putns.

Foto: Ruslans Matrozis

Ziemeļu gulbis - jaunais putns.

Foto: Ruslans Matrozis

Foto: Ruslans Matrozis

jaunajam
putnam knābis
sārts ar melnu
galu

pieaugušam
putnam knābis
melns ar
dzeltenu
pamatu, kas
sniedzas tālāk
par nāsi

Foto: Ruslans Matrozis

NESAJAUKT

Ar **paugurknābja gulbi**, jo pēc izmēra līdzīgi, taču tam raksturīgs S veida izliekts kakls, un lejup nolaists knābis. Atšķirīga arī knābja krāsa – pieaugušam paugurknābja gulbim ir oranžs ar melnu pauguru, jaunajam putnam – knābja pamats ir tumšs.

Ar **mazo gulbi**, taču tas ir mazāks un ar īsāku kaklu. Dzeltenais laukums uz knābja nesniedzas līdz nāsij. Atšķiras arī balsis.

Garums 140-160 cm

Spārnu izpletums 205-235 cm

Samērā bieži

Svars 8-15 kg

Ligzdo 100-150 pāri

LV – ir aizsargājama,
ES – iekļauta BD I

Putnu balss ieraksti:

Var noklausīties šeit - http://www.putni.lv/index_balsis.htm

Izmantotā literatūra:

LOB 1999. Latvijas ūdeņu putni. Rīga. 207. lpp.

Latvijas putni. 2012. Interneta publikācija - <http://www.putni.lv>

Baumanis J., Klimpiņš V. 1997. Putni Latvijā. Rīga, apgāds "Zvaigzne ABC". 48.-51.

Matrozis R. 2008. Gulbju noteikšana dabā. Žurnāls "Putni dabā". Nr.4. Rīga.

Hume R. 2006. RSPB Birds of Britain and Europe. Dorling Kindersley, Limited a Penguin Company. Great Britain. 57.-60.

Izmantotās fotogrāfijas:

Portāla Dabasdati.lv lietotāju ievietotās fotogrāfijas, autori minēti zem katras bides.